

POIMANJE LJUDSKOGA RADA U SADRŽAJIMA GLAGOLA
(U)RADITI - (U)ČINITI - (NA)PRAVITI

Ivo Krile

1. 0. U svakom su jeziku raznolike manifestacije ljudskoga rada bogato i veoma svestrano zastupljene. Sasvim prirodno, postoje izrazi od najuopćenijih do najkonkretnijih odredaba tako da u tom širokom rasponu nalazimo razlike ne samo između pojedinih leksičkih jedinica nego i brojnih leksičkih skupova. Razlike u kvaliteti, odnosno svim mogućim modalitetima, izražene su obilježjima kao što su snaga, sila, brzina, otpornost, gipkost itd., ili njihovim kombinacijama. Nije ni potrebno napominjati da rad može biti uvjetovan pokretanjem u mjestu, na udaljenost, u različitim pravcima i tome slično.

Mnogostrukim podjelama i uopće svrstavanjem značenjskih sadržaja leksičkih jedinica na slične, suprotne dopunske, granične itd. semantički ih klasificiramo. Pri tome je važno uočavati hijerarhijske odnose, tj. što je čemu nadređeno, a što podređeno. Dakako, predodžba o istovrsnim, ravnopravnim odnosima najpreglednije može biti izražena u horizontalnim relacijama. A baš do takvih parafrastičkih suodnosa glagola RADITI, ČINITI i PRAVITI najviše i dolazi.

2. 0. Glagoli RADITI, ČINITI i PRAVITI, kojima se u našem jeziku označuje fizička (ne mora biti isključena duševna) čovjekova djelatnost, obilježavaju sadržaje generičkog značenja. Ti se sadržaji u jeziku nadalje veoma razgranato rasprostranjuju kao sadržaji specifičnih značenja. Ova se tri glagola isto tako pojavljuju kao sadržaji graničnih, podudarnih i nepodudarnih značenja.

Da se sva tri javljaju veoma često kao sinonimi u ulozi prijevodnih ekvivalenata, možemo se uvjeriti na slijedećih nekoliko primjera izabranih u dvojezičnim rječnicima:

F A R E ¹	: <i>tr</i> (u)činiti, (u)raditi, (na)praviti; (iz)vršiti; . . .
D O ²	: <i>vt</i> učiniti, učiniti, napraviti; raditi; <i>vi</i> raditi, postupati . . .
M A K E ³	: <i>vt</i> činiti, učiniti, napraviti; raditi; raditi, postupati . . .
F A I R E ⁴	: (u)činiti, (na)praviti, (u)raditi, graditi; stvoriti; urediti, spremi, pospremiti . . .
M A C H E N ⁵	: činiti, raditi, praviti
T U N ⁶	: činiti, raditi, vršiti, poduzimati . . .

¹ M. Deanović: Talijansko-hrvatski rječnik, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948.

² R. Filipović: Englesko-hrvatski rječnik, Zora, Zagreb, 1955.

³ R. Filipović, n. dj.

⁴ V. Putanec: Francusko-hrvatski ili srpski rječnik, II. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1974.

⁵ A. Hbrm: Njemačko-hrvatskosrpski rječnik, III. izd., Školska knjiga Zagreb, 1968.

⁶ A. Hurm, n. dj.

D É L A T⁷ : praviti, činiti, vršiti, obavljati; . . .

F A C I O⁸ : činiti, praviti, graditi, raditi; . . .

2.1. Nije potrebno naročito isticati razloge zašto u našem jeziku postoje brojne izvedenice ovih triju glagola, većinom ostvarene putem prefiksalne, a manje sufiksalne tvorbe. *Rad* je, može se reći, jezični znak za čovjekovu borbu za opstanak tako da je bogata morfološka proizvodnja sasvim prirodna posljedica. Npr. glagol RADITI ima morfološku proizvodnju čak na tri stupnja:⁹

RADITI	<i>proraditi</i>
<i>proraditi</i>	<i>prorađivati</i>
<i>prorađivati</i>	<i>poprorađivati</i>

Izvedenice ovoga glagola, oblikovane prefiksalsnom tvorбом, iznosimo u cijelosti abecednim redom:

doraditi/dorađivati
izraditi/izrađivati
naraditi se/*narađivati se
obraditi/obrađivati
odraditi/odrađivati
poraditi/*porađivati
preraditi/prerađivati
proraditi/prorađivati/poprorađivati
razraditi/razrađivati
*suraditi/surađivati
uraditi/*urađivati
zaraditi/zarađivati.

Možda u ovom popisu izvedenica glagola RADITI, oblikovanih prefiksalsno-sufiksalsnom tvorбом, najviše udara u oči neovjerenost u shemi *uraditi/*urađivati*. Naime, očito je da je aspektualnoj kategoriji *nesvršenosti* u RADITI neposredna aspektualna opozicija izražena svršenim glagolom *uraditi*, a ne nekom drugom od postojećih izvedenica. Možda iz tog razloga otpada oblik ostvaren na drugom stupnju tzv. morfološke proizvodnje. Dakako, važno je napomenuti da prefiks *u-* u *uraditi* ne znači »pokret prema unutra« kao npr. u *ući, unijeti, ubaciti, ugraditi*, nego je u tom pogledu neutralan kao u *ubiti, uvježbati, ukloniti, uvjeriti*.

2.2. Naravno, aspektualna se opozicija *nesvršenost/svršenost* ne ostvaruje uvijek istim prefiksom što će pokazati slijedeći primjeri:

⁷ R. F. Poljanec i S. M. Madatova-Poljanec: Rusko-hrvatski rječnik, III. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1973.

⁸ M. Žepić: Latinsko-hrvatskosrpski rječnik, IV. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1961.

⁹ J. Silić: *Pristup kategoriji aspektualnosti u hrvatskom književnom jeziku*, Suvremena metodika, 1977, br. 1, str. 6.

RADITI / <i>uraditi</i>	— * <i>urađivati</i>
ČINITI / <i>učiniti</i>	— * <i>učinjati</i>
PRAVITI / <i>napraviti</i>	— <i>napravljati</i> — <i>ponapravljati</i>
GRADITI / <i>izgraditi</i>	— <i>izgrađivati</i> .

Ovdje je uzet glagol GRADITI da se usput može vidjeti kako je nemoguće uzeti *ugraditi* kao njegovu opoziciju jer *ugraditi* označuje »pokret prema unutra« kojeg značenja nema u GRADITI. *Izraditi* pak ne može biti opozicija glagolu RADITI jer izražava *rezultativnost* čega nema u RADITI.

3.0. U ovom odjeljku iznosimo nekoliko primjera supstitucije značenjskih sadržaja glagola (U)RADITI, (U)ČINITI i (NA)PRAVITI. Uzroci nisu izabrani sustavno s obzirom na sintaktičku ili semantičku ulogu bilo kojeg od ovih glagola, kao predikata, kao ni uloge ostalih dijelova rečenice. Isto tako ovdje nije moguće iznijeti ni sve mogućnosti supstitucije, odnosno ograničenja.

(1) Limar RADITI u njihovu poduzeću.	Limar je radnik u njihovu poduzeću.
	Limar ima radno mjesto u njihovu poduzeću.
	Limar je namješten u njihovu poduzeću.

U (1) RADITI označuje svezremensku sadašnjost koja se izražava nesvršenim glagolima.¹⁰ Jasno da se ovdje ne radi o trenutačnom bavljenju nekim određenim poslom, što je vidljivo i u tri parafraze primjera (1). U ovom kontekstu RADITI ima sadržaj generičkog značenja na polju ljudskog rada. U tom istom smislu, u odnosu prema glagolu specifičnog značenja, ČINITI i PRAVITI ne mogu zamijeniti RADITI.

(2) Njima se ne RADITI	*ČINI	vježba
		pjeva
	*PRAVI	piše
		spava
		zarađuje

U (2) radnja traje, ima konkretnoproceno značenje, nije ograničena ni u kojem pogledu i veoma je malo uvjetovana kontekstom.¹¹

(3) Učenici rade u brodogradilištu.	Učenici su na radu u brodogradilištu.
	Učenici su trenutačno zaposleni u brodogradilištu.

Ni u (3), kao u (1) i (2), RADITI se ne može zamijeniti glagolima ČINITI i PRAVITI. Pored toga, u (1), (2) i (3) generički sadržaj glagola RADITI može se označivati sadržajima specifičnih značenja kao što je oprimjereno u (2).

¹⁰ J. Silić, n. dj., str. 10.

¹¹ J. Silić, n. dj., str. 3—4.

ČINITE	Dosadujemo se.
(4) Što RADITE ovdje na kiši?	Čekamo prijatelja.
PRAVITE	Brojimo kola.

U (4) sva tri glagola imaju sadržaj generičkog značenja, a za primjer je u odgovorima na postavljena pitanja uzeto i nekoliko glagola sa sadržajima specifičnih značenja.

(U)ČINITI
(5) Sve ćemo (U)RADITI po dogovoru.
(NA)PRAVITI

U (5), za razliku od svih dosadašnjih primjera, upotrijebljeni su podjednako nesvršeni i svršeni oblici. Ovdje se, također, u svih šest slučajeva radi o sadržajima generičkog značenja. Isto tako, riječ je uglavnom o sadržajima konkretnog značenja. Na kraju, evo i konfrontacije istovjetnih sadržaja (generičkog s generičnim) u istoj rečenici:

ČINIŠ		ČINITE?
Što RADIŠ	kad ništa ne	RADITE?
PRAVIŠ		PRAVITE?
ČINIŠ		UČINITE?
Što RADIŠ	kad ništa ne	URADITE?
PRAVIŠ		NAPRAVITE?
UČINIŠ		ČINITE?
Što URADIŠ	kada ništa ne	RADITE?
NAPRAVIŠ		PRAVITE?
UČINIŠ		UČINITE?
Što URADIŠ	kada ništa ne	URADITE?
NAPRAVIŠ		NAPRAVITE?

3. 1.

(U)ČINIO
(6) Barem si (U)RADIO moderne okvire.
(NA)PRAVIO

U (6) je sadržaj glagola negeneričan ili manje generičan, a dokaz je to što se npr. (U)RADITI može glatko zamijeniti s *izraditi/izrađivati*. Inače, riječ je isključivo o sadržajima konkretnog značenja kao npr. u (6). Naravno, u (7) nije u pitanju isti takav sadržaj:

(U)ČINILA
(7) Sjajno je (U)RADILA paprikaš.
(NA)PRAVILA

Jasna je razlika kad je riječ o nečemu što se *izraduje*, za razliku od nečega na čemu se *radi*, a u oba su slučaja sadržaji konkretnog značenja.

- (U)ČINIO
(8a) Inženjer je (U)RADIO taj mehanizam.
(NA)PRAVIO
NAČINIO/NAČINJAO
(8b) Inženjer je IZRADIO/IZRAĐIVAO taj mehanizam.
NAPRAVIO/NAPRAVLJAO

U sadržaje konkretnog značenja idu i sljedeći primjeri:

- (U)ČINITI
(9) Najviše će djeca *(U)RADITI galamu.
(NA)PRAVITI
(U)ČINILE
(10) Učenice su (U)RADILE uljenu sliku.
(NA)PRAVILE
(U)ČINILI
(11) Nisu (U)RADILI najteže zadatke.
(NA)PRAVILI

3.2. Uz RADITI, ČINITI i PRAVITI mogu se ostvariti i sadržaji apstraktnog značenja. Nekoliko primjera koje ovdje uzimamo neće dati pravu i potpunu sliku zastupljenosti ovog značajnog semantičkog područja u jeziku.

- (U)ČINE
(12) Ne (U)RADE ništa drugo nego zbrku.
(NA)PRAVE
ČINE
(13) Nikada ne RADE iznimke.
PRAVE
(U)ČINE
(14) (U)RADE više štete nego koristi.
(NA)PRAVE
ČINE
(15) RADE mu samo neprilike.
PRAVE
(U)ČINI
(16) Možda im tako (U)RADI uslugu.
(NA)PRAVI

- (U)ČINILI
 (17) (U)RADILI su veliko slavlje.
 (NA)PRAVILI
- (U)ČINIT
 (18) (U)RADIT će svestrane pripreme.
 (NA)PRAVIT
- (U)ČINI
 (19) Obračun se obično (U)RADI krajem mjeseca.
 (NA)PRAVI
- (U)ČINILI
 (20) (U)RADILI ste strašnu glupost.
 (NA)PRAVILI
- (U)ČINIO
 (21) Pred njima se *(U)RADIO važan.
 (NA)PRAVIO
- (U)ČINI
 (22) Tako (U)RADI od sebe budalu.
 (NA)PRAVI
- ČINE
 (23) Djevojke *RADE samo polovinu zbora.
 PRAVE

3.3. Razlike između RADITI, ČINITI i PRAVITI javljaju se mnogo i u području frazeologističkoga strukturiranja. U takvim strukturama riječi gube svoja značenja, a dobivaju nova zajednička.¹²

- (U)ČINIO
 (24) *(U)RADIO se Englez kao i obično.
 (NA)PRAVIO
- (U)ČINILI
 (25) *(U)RADILI ste račun bez krčmara.
 (NA)PRAVILI

3.4. Napokon, da bismo sva tri glagola još jednom najneposrednije konfrontirali, uzimamo shemu sličnu onoj na kraju 3.0., a rečenica je preuzeta iz prijevoda s engleskog:¹³

»Oni smatraju da sam ono što sam učinila uradila pod vašim uticajem.«

¹² A. Menac: *O strukturi frazeologizma*, Jezik, XVIII, 1—4.

¹³ Erl Stenli Gardner (Erle Stanley Gardner): *Peri Mejsn i pozajmljena smeđokosa* (*The Case of the Borrowed Brunette*), prijevod Dese Petković, Rad, Beograd, 1969, str. 182.

... ČINILA ČINILA
 ... RADILA RADILA pod vašim utjecajem.
 ... PRAVILA PRAVILA
 ... ČINILA UČINILA
 ... RADILA URADILA pod vašim utjecajem.
 ... PRAVILA NAPRAVILA
 ... UČINILA ČINILA
 ... URADILA RADILA pod vašim utjecajem.
 ... NAPRAVILA PRAVILA
 ... UČINILA UČINILA
 ... URADILA URADILA pod vašim utjecajem.
 ... NAPRAVILA NAPRAVILA

Možda bi se temeljitijom raščlambom ovih značenjskih sadržaja moglo doći do određenijeg, ako ne sasvim određenog, izbora dviju mogućnosti od postojećih trideset i šest (ako se uzimaju u obzir i nesvršeni oblici kao što je ovdje urađeno).

4.0. Nesumnjivo, premalo je primjera da bi se značenjski sadržaji ovih triju glagola mogli dokraja opisati. Razlike možda postoje i unutar sadržaja konkretnih i apstraktnih značenja. Jasnije razlike uočavamo samo u nekim slučajevima, kao npr. u (1), (2) i (3). Ako već razmišljamo o daljnjim postupcima u istraživačkom postupku, možda bi jedan od njih mogao biti proširenje kruga sinonimike koju smo u ovome članku sveli na tri člana. U obzir bi svakako došli prijevodni ekvivalenti u dvojezičnim rječnicima koje smo citirali u 2.0., a to bi prije svega mogli biti: *obavljati*, *vršiti*, *graditi* i drugi.

Summary

The author assumes that the verbs *(u)raditi*, *(u)činiti* and *(na)praviti* express the generic concept in the class of verbs of *action*. This semantic component very often makes these three verbs interchangeable. The cases of their interchangeability are exemplified in a variety of contexts including some idiomatic constructions too.

ATRIBUCIJE S PRIDJEVOM NA *-ski*

Jasna Melvinger

0. O pridjevima na *-ski* (*-čki*, *-ški*)¹ pisano je u našim gramatikama i jezičnim časopisima. Međutim, u ovom se članku pridjevi te sufiksalne tvorbe promatraju na drukčiji način. Kao i u nekih drugih autora koji su na građi hrvat-